

Književna poročila.

Janeza Trdine zbrani spisi. VIII. knjiga. Bajke in povesti VII. V Ljubljani 1910. Založil L. Schwentner. 8°. 209 str. Cena broš. K 250, vez. K 370.

Nedeljsko poletno popoldne smo pred par leti spremili tihega, skromnega človeka k večnemu pokoju na novomeško pokopališče. Bil je to eden velikanov naše začenjajoče se kulture, bil je to Janez Trdina.

Od tedaj se je že mnogo izpremenilo, njegovo ime je postalo znano in njegove bajke in povesti so postale ljudska last. Narod, ki ne more slediti slovenski moderni in je ne razume, je vzljubil pisatelja, ki je njegova doba že zdavnaj minula. To nikakor še ni dokaz njegove veličine; največjih in najglobočjih del svojih prvakov navadno pri nobenem narodu ne čitajo „narodne dame“ in obiskovalci ljudskih knjižnic, kakor čitajo pri nas Trdino. Res je sicer, da se čitajo klasična dela vedno z istim zanimanjem. Vprašanje je sedaj samo še, ali je Trdina klasik? Če je klasik, potem svedoči ljubezen, s katero ga je sprejel narod, o duševni zrelosti in višini našega proletarijata, če pa ni, o nasprotnem. In jaz bi se pridružil zadnjemu mnenju. Trdina je sicer velik, eden največjih mož, kar smo jih imeli; vzklilo je domače drevo na domači grudi, njegovo delo je logičen zaključek duševnega razvoja dolenjskega kmeta in bi bilo Taineu krasen primer za njegovo teorijo o postanku umotvora pod vplivom rase, kulture in miljeja. Da so dosegli Trdinovi spisi takšne uspehe, je pripisovati po mojem mnenju njih etnografski izvornosti in novosti. Zgodilo se mu je v mali meri kakor Gorkemu: ko je ta objavil svoja prva dela, je zašumelo po vsej Evropi; tako zanimiv je bil tip ruskega bosjaka-potepuha, ki ga je predstavil svetu izvrstni opazovalec in pripovedovalec. Ko pa ruski bosjak ni bil več originalen, se je poleglo tudi navdušenje za Gorkega in njegove novejšje spise, ker ni sijalo v njih solnce velike umetnosti.

Trdina nam je predstavil Dolenjca. In predstavil ga je tako dobro, kakor je to lahko storil samo človek, ki je bil med vsemi našimi beletristi morda najboljši opazovalec. Kdor pozna dolenjskega kmeta, ve, da je v Trdinovih spisih vse tipično: junaki, nazori, modrovanje in jezik. Tako se na Dolenjskem živi, razmišlja in govori. In gotovo nihče ne čita Trdinovih del z večjim užitkom nego oni, ki pozna novomeško okolico in ki lahko na cesti pokaže s prstom za marsikom: „To je Trdinov grajščak A., to njegova tercijalka B., to njegov postopač C.“ i. t. d. . . .

O povestih sedmega zvezka velja isto, kar velja o Trdini sploh: človek čita in se mu zdi, da mu pripoveduje zgovorna dolenjska ženica zgodbe prebivalcev prijazne dolenjske metropole in njene okolice. V pripovedovanje pa je vpletena življenska filozofija dolenjskega kmeta in tisoč originalnih prislovic. Jezik je preprost, a jedrnat. — „Berta“ opisuje lenuharjenje in nemoralnost naših, zdaj že skoraj popolnoma izumrlih dolenjskih grajščakov. „Jezuitske misije“ slikajo tip dolenjske epikurejke, ki jo grmeče jezuitske pridige izpreobrbejo, a le hipno, in se potem po dolenjski navadi vda le še svobodnejšemu veselju in lahkomiselnosti. „Pri mrliču“ pripoveduje o šegi čuvanja pri mrličih in njenih izrodkih. „Dušica“ pa je nedosežno dobro pogojena slika novomeških lenuhov in postopačev, v risanju tipov gotovo ena najboljših stvari, kar jih je poteklo izpod Trdi-

novega peresa. V „Dveh zakonih“ riše pisatelj tragedijo in radosti kmečke ljubezni, pekel prisiljenega zakona in raj svobodne izbire. „Polnočni mrak“ je razprava o čarovnicah, „Župnik“ pogovor treh žensk o priljubljenem duhovniku; „Tercijalke“ slikajo vso neodkritosrčnost, zlobnost in hinavščino laži-pobožnosti; „Lila“ pa je romantična zgodba o mladem Rusu, ki je potoval skozi naše kraje in se pri tem zaljubil v trgovsko hčer; razdelila ju je razlika vere in Rus Fortunatov je umrl vsled — materijalizma svoje ljubice. S to zadnjo povestico je položil Trdina svoj obol na žrtvenik nekdanjega našega naivnega rusofilstva.

Čudna je bilanca o značaju našega kmeta in malomeščana, ki nam jo dajo te zgodbe, do katere smo pa upravičeni, ker so vse te povesti veren odsev življenja našega naroda. Na eni strani sam humor in šegavost, prebrisanost in pretkanost, na drugi pa skrajn realizem, materijalizem in lahkomiselnost. Vse pa pokriva plašč hedonistnega in egoističnega pojmovanja moralnih in verskih zakonov. — Življenje je pač takšno, kakršno je. In Trdina ga je naslikal kot veren realist v vsej nagoti.

A vendar je vtisk, ki ga zapuščajo v čitatelju ti spisi, neenoten in razdeljen. V vseh teh delih še ni izrečena zadnja beseda, v vseh še ni onega kolorita, ki označuje umotvor, ni v njih duše, ki jo vdahne v svoja dela umetnik. Pri Trdini je vse nepredelana in nezaokrožena snov; v njegovih spisih kar mrgolijo družabni, verski, erotični, narodnostni problemi, a skoraj vsi ostajajo nerazrešeni. Zbiral je svojo snov ter jo stilistično uglajal, poglobljal je pa ni. Zrl je v svet in življenje z očmi dolenskega kmeta; in kot takšen nam je verno narisal njegovo dušo, ni nam pa ustvaril povesti o našem kmetu. Za to je bil premalo umetnika in epika. — Da bi mi dopuščal to prostor, bi bilo zanimivo primerjati Trdinove spise z velikim poljskim kmečkim romanom modernega pisatelja Wł. Reymonta. Reymont je naturalist, šel je celo tako daleč, da je spisal to svoje najznamenitejše delo v dialektu, a je ustvaril globoko poetičen, umetniški, naravnost homerski epos o življenju poljskega kmeta . . .

Trdinova „Berta“ bi bila nudila kakemu Gjalskemu ali pa Žeromskemu snov za elegično rokoko-zgodbo o grajski hčeri, ki išče sredi provincionalnega močvirja zaman utehe hrepenečemu srcu. Iz „Jezuitskih misij“ bi bil ustvari Zola poglavje za svoj „Lurd“, snov za „Lilo“ bi se bila pa izpremenila pod peresom Turgenjeva v „Pomladne vode“ . . .

Toda nočem, da bi me kdo napačno umel. Trdina je velik, a ne kot umetnik. On je eden tistih, ki so potrebni in ki morajo biti tu, da se gradi dalje na tem, kar so zgradili oni. Zakaj narodna kultura se ne da sezidati od danes do jutri. Treba je močnih, trdnih temeljev, na katere se sicer pozneje, ko je stavba dozidana, ne gleda, ki so pa prvi pogoj njenemu obstoju. In Trdina je takšen temelj; on je predhodnik umetnosti, ki se mora razcvetiti tudi pri nas. Dal nam je neizčrpno zakladnico narodnih, erotičnih, socialnih motivov, pokazal nam je v pravi luči narodovo dušo. Česar sam ni dosegel, — umetniške dovršenosti, to je naloga drugih. Vsi umetniki, zlasti dramatik, pa najdejo pri njem snovi v izobilju.

Vojeslav Molè.

Radomski: Z mojega vrta. Pesmi. Ljubljana 1910. Tiskal in založil Dragotin Hribar. 8°. 112 str. Cena 2 K, po pošti 2 K 10 v.

S to knjigo se je pridružil — ponižno in nevsiljivo — četi slovenskih lirikov pisatelj, ki se je ravnal po klasičnem Horacijevem reku in čakal s publikacijo več ko devet, več ko desetke let. To je vsekakor lepo, tem bolj, ker je v današnjih